

75 évvel ezelőtt, 1950. május 29-én halt meg Mátyás Ernő teológiai tanár, a Sárospataki Református Kollégium Theológiai Akadémiájának újszövetségi professzora. Halálának első évfordulójáról 1951 májusában kiállítással emlékezett meg a végórát élő kollégium. A megnyitó beszédében Nagy Barna meghatározó szavakkal szólt tanártársáról. Ennek a beszédnek a közreadásával emlékezik meg a Sárospataki Füzetek a háromnegyed százada elhunyt professzorról.

Nagy Barna

A Mátyás Ernő-kiállítás megnyitására¹

1951. május 27.

Kovács Áron

MÁTYÁS ERNŐ TEOLÓGIAI TANÁR HALÁLÁNAK 75. ÉVFORDULÓJÁRA EMLÉKEZVE

Testvéreim!

Bármennyire megszokott is ajkunkon ez a szó és ez a megszólítás: „Testvéreim” – hadd teljesedjék meg ma, a szeretet emberének, Mátyás Ernőnek emléknapján új, friss csengéssel! Hiszen háromszorosan családi ünnep ez. A vérségi kötelék közvetlenségében vett családdé, azoké, akik az élettársat, édesapát, testvért, nagyapát gyászolják benne egy esztendeje már. S a pataki kollégium szellemi családjáé, azoké, akik kartársukat, professzorukat, iskolájuk fejlesztőjét, áldottkezű építőjét veszítették el benne. És a pataki gyülekezet lelki családjáé, azoké, akik mint Isten házanépe együtt imádták vele, presbitertársukkal az Urat, együtt énekelték az Ő dicséretét, hallgatták Igéjét, vették vacsoráját s hirdetik tovább – az ő példáján is serkenve – Istenük nagyságos dolgait. Ebben a hármas-egy családban még akkor is a testvér szó az egyedül helyénvaló, ha körülötte és mögötte ott van a barátok, tisztelők, távolabbi ismerősök, aztán a szellemi és lelki rokonok jelenlevő vagy méginkább a láthatatlanba táguló köre, azoké, akik a tudóst, a szellem emberét, a város és a nemzet gondjainak hordozóját, az egyetemes keresz-

¹ A kézirat eredetije: TIREK Tudományos Gyűjteményei, Kézirattár An. 11,407.

tyénség és az egyetemes emberiség hűséges munkását emlegetik benne. Mert ennek a nagymagányú férfiúnak mégis az volt a személyisége legmélyebb titka, hogy testvér tudott lenni, Isten kegyelméből, az atyafúság jogán, Krisztus keresztye által, a Lélek hatalmában és ihletésében, a Jézus orcájára mintázódó emberség jogán. Amikor ő róla emlékezünk, mindnyájunknak melegebb lesz a szíve, mert a szeretet himnuszának, az I. Korinthus 13-nak az ütemei kondulnak belé: a szeretet soha el nem fogy. Ismeret, nyelveken szólás, prófétálás eltöröltetik, még a hit is látásra válik, a reménység beteljesedésre, csak a szeretet, a legnagyobb – az Isten örökkévaló szeretetének az Ő Lelke által teremtett emberi megfelelője – az nem fogy el soha. Ennek melege és ihletése jár át minket, amikor róla emlékezünk. Az Isten gyermekei családjának a földi elmúlásokon, sír hidegén, csontok porlásán, tetemek omlásán átütő örök melege.

Ezzel már meg is mondtuk, hogy miért rendeztük ezt a kiállítást. Hiszen ha egy családban a kedves halott elköltözésének évfordulója van, a hozzátartozók nemcsak a sírhoz zárandokolnak el, hanem előveszik és kiteregetik a régi fényképeket, írott emlékeket, felidéznek, felemlégetik az íratlanokat, de a szívbe mélyen bevésztettek. S minél gazdagabb volt a halálban lezárt földi élet, annál több, annál színesebb az ilyen emlék. Aki itt körülnéz, bármennyire ismerte is Mátyás Ernőt, s akármennyit tud is előhozni emlékezéseiből ő róla, mégis hálásan fog elcsodálkozni az itt kiállított emlékek sokszínű gazdagságán – a keresztlevéltől a gyászjelentésig. Itt van a szülőfalu: a kopasz hegyek közé ékelt Kristyor; Gurabárza, ahová elemi iskolába járt, Szászváros, Nagyenyed, Kolozsvár, ahol szelleme kifejlett; itt van Mátyás János és Belle Mari szép nagy családja, elől heverőben az elegáns, cigarettázó legénnyel s a leánytestvérek közt az egyikkel, akinek szakasztott mása lett Sárika leánya; és itt vannak a bizonyítványai, az érettségi tabló, a lelkész bizonyítvány, kéziratos prédikációinak hosszú sora a székelyföldvári időkben. Méltán mondja róla az egyik felirat „Igehirdetési szolgálataira mindig lelkiismeretesen készült, valamennyi beszédét leírta.” A vallás tanári oklevél, filozófiai doktorátusának bizonylata és teológiai magántanári oklevele jelzik a további állomásokat. Tanítómesterei és vizsgáztatói közt a magyar tudományos és egyházi élet legkiválóbbjai aláírásaikkal, képeikkel, leveleikkel. Itt sorakoznak több láncolatban tudós szorgalmának termékei az első értekezéstől a főmű német fordításának kéziratáig és János evangélioma magyarázatáig. S nemcsak külföldi tanulmányútjairól készült feljegyzései, hanem annak a még sokkal izgalmasabb útnak legautentikusabb emlékei is, amelyet a lélek vívódásai közt én je legrejtetesebb bensejében és lelkipászori hivatásának meredélyei közt kellett megtennie. Naplójára² gondolok, melyet 26 oldalon – nagy megszakításokkal – 1911-től 1918-ig vezetett. Van olyan napja, hogy 5 bejegyzést is ír róla, van úgy, hogy egy egész év alatt is alig ró bele ennyit. Nyilvánvaló, hogy nem a naptári folytonosság, hanem csak a lelki események sajátos szuverénitását kalendárioma érdekelte. Hadd csillantsunk meg belőle három gyöngyszemet. Mindjárt a legelső bejegyzést 1911. augusztusából: „Hónapokon keresztül nehéz szenvedéseket éltem át. Egy napon a szenvedések legmagasabb fokát éltem át fájdalomaim tanyáján, magá-

2 TIREK Tudományos Gyűjteményei, Kézirattár Kt.a. 138.

nyos szobámban. Egyszerre úgy éreztem, hogy sötét szobámat derengő világosság tölti be. Úgy éreztem, hogy egy más lény is van közelemben, holott tudtam, hogy egyedül vagyok otthon. Nem tudtam eleinte megérteni e tapasztalást, csak azt az egyet éreztem, hogy annak a láthatatlan lénynek közelebbé kimondhatatlanul megnyugtató és felemelő rám nézve. Csak amikor fájdalmaim csillapodtak és a lélekben hely támadt a reflexió számára, eszméltem arra, hogy Isten közellétét éltem át.”

A másik:

„Úrvacsorát vittem egy haldoklónak. Ott feküdt mindentől elhagyottan egy sötét zug sarkában, oly segélytelenül, elhagyottan, amint még sohasem tapasztaltam. Mélységesen szívembe markolt e szomorú állapot. Abban a sötét zugban is megjelent nekem Isten. Oly buzgón imádkoztam, amint még csak egyszer életemben.”

A harmadik:

„Egy cigánygyermeket temettem. Kínos hatást gyakorolt rám és kissé bosszantott a testileg és lelkileg szálnalmas sereg jajveszékelése és cinizmusa. Hirtelen, mint szélroham fogott el az érzés, hogy Jézus az ilyen embereket szerette. Engem, ki elbizakodott voltam szeretetemmel, megszégyenített és letört.”

Még három további füzete van a későbbi pataki időkből „lelki megfigyelések” vagy „megjegyzések” címmel³ – megannyi drága bukkánója az ő lelki-szellemi-szolgálatos életútjának. Sokszor visszatérő hang benne ez a Mereskovszkij-idézet⁴: „Minél nagyobb a szeretet, annál erősebb a fájdalom.” S menyire jellemző rá, hogy e feljegyzések – oly sok reflexió és lelki tusakodás meg szakadékjárás után – 1929 júliusában ezzel az utolsó bejegyzéssel zárulnak le: „Egyetlen akarat uralkodik a világon. Istennek az akarata. Nem lehet főbb feladatunk, mint ennek az akaratnak sodrában élni, mint ennek az akaratnak kényszere alatt minden akaratunknak megfeszítésével annak érvényt szerezni világunkban.” Nem hiába szakadt meg itt és így a napló. Mátyás Ernő a következő években már a pataki főiskolát páratlan szívóssággal és lendülettel fejlesztő tetteiben, Isten akaratának sodrában élő tevékenységével, cselekedetekkel és művekkel írja tovább a naplót. Ha betűvel is ír még ilyesmit, az már dékáni és közigazgatói napló. „Az iskolavezető” felirat alatt egyesített dokumentumok mutatják az ő szerkesztésében megjelent kiadványokat, az ő kezdeményezéséből született alkotások és létesítmények képeit, terveit, Istentől megáldott eredményeit. Aztán ott vannak a tanár stúdiumai, jegyzetei, első notesza; magyar és görög Bibliája, énekeskönyve; egy csomó kép, amint családi és baráti körben, tanítványai közt, hazai és külföldi utakon, nagy vendégek fogadásán vagy a hegyek magányában örült, mosolygott, reprezentált, dolgozott, pihent és újra dolgozott. S közben élénk-élénk tűnik a kiránduló, teniszező, síző, korcsolyázó s újra meg újra a hegyeket járó Mátyás Ernő alakja. Milyen jó így együttlátni mindent – helyesebben: mindenből valamit – a saját bölcsőjétől az unokája bölcsőjénél mosolygó nagyapáig. Milyen jó újra belehelyezni gazdag, mély személyisége illatát! Milyen jó látni munkás

3 TIREK Tudományos Gyűjteményei, Kézirattár Kt.a. 144.

4 Mereskovszkij, Dmitrij Szergejevics (1865–1941), orosz író, költő, vallásfilozófus

élete bő gyümölcsseit. Milyen jó megállni csak az előtt a tabló előtt, amelyben ott van előttünk a magyar bibliafordítás revíziójában való közreműködésének roppant odaadásról tanúskodó anyaga! És milyen jó a gyászbeszédnek mellett újra elolvasni a „Felemelt arcú emberről” szóló versét az ihletett költővé nőtt egykori tanítványnak! Vajha mindnyájan – a hármás értelemben vett egy család minden tagja – Isten iránt hálával eltelt szívvel emlékeznénk meg mindarról, amit Ő nekünk ebben a hűséges szolgájában adott s mindnyájan felsekennénk az ő munkában és szenvedésekben élete példáján és méginkább a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyének, a megváltás kegyelmének mind teljesebb elfogadására, a kegyelemből való életre a kereszthordozó Jézus követésére, egyházunk, népünk, iskolánk, embertársaink, egymás nagyobb szeretetére és hívebb szolgálatára. Hadd hirdesse ez a kiállítás is ezt az Igét: „Elég néked az én kegyelem!” És hadd legyen az Ige Isten Lelke által megáldott, hű tolmácsának köztünk megújuló emlékezete is emlékeztetés arra, hogy „Meggzáradt a fű, elhullt a virág, ha az Urnak szele fuvalt reá... de Istenünk beszéde mindörökre megmarad”. És erre a másik Igére: „Aki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké.”

Midőn atyafiúi tisztelettel és szeretettel köszöntöm a vérszerinti családot, az emléket oly híven ápoló özvegyet, gyermekeit, unokáit és testvéreit, a szellemi családot, az Alma Máter népét és a lelkit: a gyülekezetet s köszönetünket tolmácsolom mindazoknak, akik e kiállítás megrendezése körül fáradoztak, – kiállításunkat a Szentháromság egy örök Isten nagy nevének dicsőségére megnyitom.